

6 – 9 ARALIK 2010

PROF. DR. EROL GÜNGÖR'ÜN ANISINA

Sosyal-Kültürel-Siyasal-Ekonomik-Dinsel Açıdan

TÜRKİYE'DE DEĞİŞİM

SEMPOZYUMU

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Ankara – 2010

MİLLETİN ORGANİK AYDINI

-Erol Güngör'ü Örnek Alarak ve O'nun Hatırasına-

Prof. Dr. Erol GÖKA*

Modern zamanlarda entelektüel esvapları giymiş birisinin “aydın” mı “okuryazar” mı olduğunu anlamak hayli zordur. Bir toplumsal-siyasi değerlendirmenin sıradan medyatik bir zihin çıktısı değil de düşünce ürünü bir analiz olup olmadığını anlayabilmek için, onun sosyo-psikolojik gerçeklikle nasıl bir bağlantı kurduğuna bakmak gereklidir. Eğer bu bağlantı yüksek bir kalite ile yapılmışsa, ortaya çıkan sezinlemelerin toplumsal gerçeklikte bir karşılığı, bir yankısı olacaktır. Bunu yapabilmek için daha en başından bir dilin, bir geleneğin içine doğduğunun, gerçekte tarihin ve milletin çocuğu olunduğunun bilinmesi gereklidir. Böyle bir bilinçle hareket edildiğinde gerisi kolaydır; entelektüel varlık nedeninizi “buranın sesi” olabilmek diye belirleyerek yolunuza devam edersiniz.

Gençlik yıllarımda tarihsel bilinç eksikliğiyle halktan yana olmakla “solcu olma”yı özdeş sayan bir anlayışla hareket etmiştim; ama sonra tez zamanda toparlandım. 25 yaşımıdayken “millet” gerçeğini anladım ve safımı belirledim; o gün bugündür, orada duruyorum ve safları sıklaştırmak için çaba gösteriyorum. Belki geçen yıllar boyunca aynı safta yer tutup da siyasi tavır alışlarımızda farklılıklar oluşan arkadaşlarımız, bu farklılığı çok olumsuz biçimde algılamış olabilirler. Ben hiç öyle düşünmedim; adını milletle aynı hizada tutanların arasındaki düşünce ve tavır farklılıklarında hep hayırlı bir işaret gördüm. Zira mayamızın aynı olduğunu, her birimizin yollarımız farklı olsa bile millet için uğraş verdiğimizizi görüyordum. Gerek gençlik yıllarımda düşünce çizgimi millet esasına göre düzenlemekten yana bir tercihte bulunuşumda gerek aydınları değerlendirirken millettten yana olup olmayışlarını temel alışımda şüphesiz birçok kimsenin katkısı vardır; Allah hepsinden razı olsun. Lakin onlar arasında Rahmetli Erol Güngör'ün yeri bambaşkadır. Kendisini tanımak hiç nasip olmadı ama onun kitapları sayesinde öğrendim, hem alabildiğine nesnel bir bilim ve düşünce insanı hem inançlarından hem içine doğduğu milletinden yana olmanın mümkünatını. Ondandı öğrendim; bir aydının içine doğduğu milleti için çabalarken aynı zamanda insanlık ülküsünden de kopmayabileceğini hatta buna mecbur olduğunu, insanlığın dertlerini, tasalarını

* Selçuk Üniversitesi, Meram Tıp Fakültesi.

anlayabilmek için kendini ve kendi milletini anlamaya çalışmaktan başka yolu bulunmadığını...

Bugün daha çok Türk milliyetçiliği düşüncesi içinde öne çıkmış olan Erol Güngör' n, bu yanı pek bilinmese de, çalışmalarında asıl mesleği ve akademik ilgi alanı olan sosyal psikolojinin etkisi çok belirgindir. "... Meseleleri" başlıklarıyla kaleme aldığı çalışmalarında, bir sosyal psikologun titiz bilimsel çabası söz konusudur. "Ahlak Psikolojisi", psikolojinin farklı bir alandır; ama bize göre Erol Güngör' n ahlak kavramı ile ilgili çalışmalarını da bu sosyal psikoloji ürünleri içinde ele almak daha uygundur. Gerçi o, ahlakın felsefi vetireleriyle uğraşmaktan ziyade Türk-İslam  zellikleri ana nitelikleri olan bir toplumda "mill  bir ahlak anlayışı" oluşturmanın ve sürdürmenin gerekliliği üzerine kafa yormayı seçmiştir. Bu nedenle ilk bakışta böyle bir "ideolojik" görünümlü çabaya "bilimsel" bir nitelik atfetmek yadırganabilir ama biz bu tezimizde ısrarlıyız. Üstelik mill  bir ahlak anlayışı üzerinde çalışmayı "bilimsel" olarak nitelemekle kalmayıp, biraz daha ileri gidecek, bu bilimsel çabaların en az milliyetçilik ve Türklük meseleleri üzerinde kafa yormak kadar önemli olduğunu öne süreceğiz.

Güngör' n eserinde her şeyden önce ilk vurgulanması lazım gelen özellik dilinin sadeliği, akıcılığı ve samimiliğidir. Güngör' n, eserini, kendi aralarında kurallarını kimsenin bilmediği bir k ğit oyunu oynarcasına kelime cambazlığı yapan ve dışarıdan bakanların hiçbir şey anlayamadığı bir düşünür topluluğu için değil, Türk toplumu için kaleme aldığı, Türk toplumunun ihtiyaç duyduğu ahlak sorgulamasını, onlar için ve onların yanında, onların diliyle yaptığı anlaşılır. Psikoloji gibi, kavramları, terimleri yeni yeni şekillenmeye başlayan, metodolojisiyle de oldukça yeni ve yabancı olan bir bilimi kullanıp, bu bilim yoluyla yapılan sorgulamaları, dönem itibarıyla hemen her modern bilim karşısında şaşkınlığını yenememiş bir toplum tarafından anlaşılabilir kılmak, ancak toplumu ile organik bağlarını koparmamış, sadece, toplumunun  nc  birliği şeklinde, arkasındaki yığını bekleyen yenilikleri onlardan daha önce keşfedebilen bir aydının üstesinden gelebileceği bir meseledir. Bu yazar-okur etkileşiminde, k rs  vaizi değil  niversite hocası olan Güngör' n, söz ettiği mevzularda, modern bilimin aletlerini kullanma mahareti, ahlak ve psikoloji gibi soyut iki konu ile ilgili çağdaşlarının ortaya atmış olduğu teorilere v kıf olduğu hemen her paragrafta hissedilir. Sorular hipoteze, hipotezler teoriye, teoriler kanuna dönüşünceye kadar kafa yorması gereken gerçek bir aydına yakışır şekilde, zaman zaman kendi bilimi olan modern psikolojinin kurucu babalarının teorilerine karşı çıkmakta da hiç zorlanmaz.

1994 yılında Türkiye Günlüğü Dergisi'nde "**Batılılaşma tarihimizin en**

yüksek ürünü: Milletın organik aydını” adlı makaleyi yazarken bu kavramın tipik timsali olarak rahmetli Erol Güngör vardı aklımda. 2003 yılında Rahmetli Muzaffer Özdağ’ın ardından hazırlanan bir armağan kitaba **“Yeni dünyada rolü karışmış iki aktör: devlet ve aydın”** başlıklı bir yazımda da hep Erol Güngör’ün zihnime kazınmış silueti bana yol gösterdi. Şimdi izin verirsiniz, Rahmetli Erol Güngör’ün somut varlığını örnek olarak ortaya çıkmış olan bu görüşlerimi, onun hatırasına armağan olarak sunmak istiyorum.]

Dünya küreselleşirken düşünce ufumuz ve tarih bilincimiz, "fütüroloji"ye ve "bilimkurgu"ya rağmen daralıyor; tasarımlarımız teknolojik keşiflerin sunduklarıyla sınırlı kalıyor ya da yine teknolojiye bu kez olumsuz bir bakışla kıyamet teorileri üretmekle yetiniyoruz; tarihteki medeniyetler döngüsüne bakıp onlarca yıl sonra insanlığı bekleyen yeni sanat, düşünce, bilim ve insan-insan, insan-tabiat ilişkilerini belirleyecek medeniyet biçimlerinin neler olabileceği konusunda yeterince akıl yürütemiyoruz. Oysa insanlık olarak, bugün yaşadığımız teknomedyatik cendereden bir açılım sağlayabilmek için böylesi kurgulara ne kadar da ihtiyacımız var! Oysa millet olarak, geleceği yalnızca güç dengeleriyle açıklamaya ve belirlemeye yeltenen stratejilere değil de, "buradan" kendimize ve insanlığa sunacak yeni medeniyetçi perspektiflere ne kadar da ihtiyacımız var!

Gerçek anlamda jeo-stratejik bir bakış, yeni bir dünya için “burası”nın, geleneğimizin nasıl önerilerde bulunduğuna, bulanabileceğine dayalıdır. Böyle bir öneriniz, bu önerileri yapabilecek düşünürleriniz yoksa eninde sonunda jeo-stratejik olarak da başkalarının lokomotifine vagon olmanız kaçınılmazdır. Bu nedenle bu yazıda entelektüel ajandada kavram olarak sıkça yer almalarına rağmen, rolleri belli olmayan iki aktöre, devlet ve aydına odaklanacak, siyaset felsefesindeki eski tartışmalardan yola çıkarak, onların yeni dünyadaki rollerinin nasıl ele alınması gerektiği üzerinde duracağız.

Hegel* ve Organikçi Devlet Anlayışı

Devletin ne olduğu ve kökenleri sorusu, onun türleri, tarihsel ve toplumsal formasyonlarla bağlantıları konusunda ortaya konan birçok ampirik bilgiye ve onca tartışmaya rağmen bir türlü çözüme kavuşturulamamıştır. Kavuş(a)maz, çünkü bu soru, birçok bilim dalını ilgilendirdiği kadar doğrudan doğruya felsefi bir sorudur; yani cevabı, hayat içindeki mücadelelerde nerede tavır alındığına bağlıdır. Aldığımız felsefi tavır, sorunuzun cevabının kalitesini de belirleyecektir. Bizim devlet konusundaki felsefi tavrımız, büyük ölçüde Hegel’den yararlanılarak

oluşturulmuştur. Bu nedenle öncelikle Hegel'in felsefesinde devletin tuttuğu yeri özetlemeye çalışacağız.

Hegel, Huntington'un siyasi mücadeleler tarihinde gördüklerini çok önceden tarihte ve düşüncede görmüş, Batı ve Hıristiyanlık adına bir sistemli tarih felsefesi kurmaya girişmiştir. Hegel, Batı tarihinin temel temalarına sahip çıkan sistemli, modern bir felsefe kurma konusundaki çabalarında fevkalade başarılıdır; o kadar başarılıdır ki, modernliğin karakteristiğini oluşturan bireyin kendini mutlak referans olarak alması ve kendi üzerine düşünmesi, onda tarihten felsefeye, sanattan dine, insanın ve tüm evrenin anlamını açıklığa kavuşturabilecek bir yetkinliğe ulaşmıştır.

Hegel yalnızca devlet felsefesiyle çekmemektedir dikkatimizi. Hegel'in modern Hıristiyan Batı'nın temsilci filozofu olma başarısının arkasında, modernleşme trenine en son atlayan bir devletin vatandaşı olması gerçeği bulunmaktadır. O, Anglosakson dünyadaki ve bu dünyanın düşünce alanındaki tüm modern gelişmeleri eksiğiyle gediğiyle izlemenin yanı sıra düşüncesini daha dün Roma İmparatorluğu'nun vârisi olduğu hâlde, kendi yaşadığı zamanda tarihsel olarak nispeten geri duruma düşmüş olan Almanya'da geliştirmiştir: Hem yapılan hem yapılması gereken üzerine düşünmüştür. Hegel, hem Kant'la başlayan felsefenin Almancalaştırılmasına hem de kendisinden iki yüz yıl önce Luther'in açtığı Hıristiyanlığın "dünyevileşme"si yoluna son taşları koymuştur. Hegel, bizim gibi geç modern bir manevi iklimde yaşamış olması ve felsefesinde dininin de modernleşmesini sorun edinmesi yüzünden dikkat alanımızdadır. Ondand öğrenilecek çok şey vardır gerçekten.

Kısaca ne söylemektedir Hegel?

Hegel'e göre felsefe, varlığın salt düşünme yoluyla kavranılmasıdır; varlık ile düşünce aynı özden geldiklerinden felsefi bilgi varlığın özüne ait bir bilgidir; felsefi düşünmenin yolu ise, kavramlar aracılığıyla bir sistem kurmaktan geçmektedir. Hegel'in sisteminin temel kavramı, düşünce ile varlığın aynı özden olduklarını ifade etmek için bulunmuş "ide", "akıl", "tin" gibi kavramlardır. Hegel, bu kavramlara dayanarak dev bir kavram sistemi geliştirmiştir: Her şeyin başlangıcında potens hâlinde, kendi başına olan tin (*geist*), kendine yabancılaşarak, tabiat hâline dönüşmüş ve kör bir belirlenim olarak işleyişini sürdürmüştür. Kendi özgür varoluşuna aykırı olan bu yabancılaşmadan sonraki evrede tin, tarih ve kültür sayesinde yeniden özgürleşme ve kendini bulma imkânına kavuşmuştur. Tin, tek bir insanda henüz eksiktir ve yalnızca subjektif tin olarak kendisini göstermektedir. Tin,

gelişiminin ikinci evresinde tarih, toplum ve devlet biçiminde "nesnel tin" olarak tezahür eder. Son olarak sanat, felsefe ve din, tinin mutlak gelişim evreleridir...

Hegel'e göre tarih, "tinin kendi eylemi olarak dünya tarihinde kendi öz bilgisine doğru ilerlemesi" sürecinden başka bir şey değildir. Bir başka deyişle tarih, tinin kendi özünü açtığı, dışa vurduğu yerdir. Tin, kendisini sanatta seyir; dinde içgörü ve duygu; felsefede ise düşünce olarak açmaktadır. Devlet ise, tinin kendisini evrensel varoluşa taşıyacak organize bir görünümüdür. Buna göre, devletler de, halklar da tinin, bir bütüne doğru ilerleyen kendi açma sürecinin birer aracı, bu bütünün birer parçalarıdır.

Tüm bu söylenenler, gerçekten de düşünceyle varlığın mükemmel ve uyumlu kucaklaşmasının örneğidirler. Diğer düşünürler, Hegel'in bu kapsayıcı ve kuşatıcı söyleminin etkisiyle sönükleşirler. Biz bu yazıda Hegel'in genel sistemiyle değil daha çok devlet felsefesiyle ilgileneceğimizi söylemiştik. Onun iki tilmizinden alıntıyla devam edelim: "Ne aile ne de devlet bir sözleşme değildir; 18. yüzyılın bireyci teorilerinin, Kant'ın aile teorisinin ya da Rousseau'nun toplum sözleşmesi teorisinin yanlıgısı, daha üstün olanı yani aile ve devletin tözsel istemini, ancak onun zayıf bir görünüşü ya da fenomenal bir önsezisi olan sözleşme aracılığıyla tanımlamalarıydı (Hyppolite, 2010)." "Devlet, evrenselin temsilcisi ve savunucusudur. Toplum, devletin temeli ve belli formlar içinde kalarak anlaşılacak şartıyla, onun maddesi ise de, kendi bilincine sahip akıl tümüyle devlet tarafında yer alır; onun dışında somut ahlak, gelenek, iş, soyut hukuk, duygu, erdem mevcut olabilir, ama akıl olamaz. Yalnızca devlet düşünür ve yalnızca devlet bütünsel olarak düşünebilir (Ilting, 1984).

Tilmizlerinin sözlerinde de apaçık biçimde görünen Hegel'in devlete nesnel tin'in bir tezahürü olarak bakışı, "*raison d'etat*"ın muhteşem bir meşrulaştırımı (legitimation) olarak kabul görmekte gecikmemiş, Batılı ulus-devletlere sürekli esin kaynağı olmuştur. "Eğer devleti sivil toplumla zıtlştırırsak; onu kişisel mülkiyet ve özgürlüklerin korunması ve güvence altına alınmasına yönelik bir şey olarak tanımlarsak, bu durumda bireylerin çıkarı, tek başına, onların gerçekleştirmek için bir araya geldikleri en yüce amaç haline gelir ve bir devletin üyesi olmak, isteğe bağlı bir şey haline dönüşür. Oysa devletin bireyle ilişkisi bundan çok başkadır; eğer devlet nesnel tin ise (ki öyledir), bu durumda birey ancak onun üyesi olduğu ölçüde nesnellğe, hakikate ve ahlaksallığa sahip olacak demektir (Hegel,??). Hegel'in bu sözleri, bizim devlete "organikçi" bakışımızın da temellerini oluşturur. Şöyle ki:

Bugüne kadar biz de çeşitli zeminlerde, etatizm düzeyine varmış bir devletçilik anlayışından sonuna kadar kaçınmakla birlikte, devlete bakışımızda Hegelci felsefeden yararlandığımızı, Hegel'in modern devlete bakışını daha da ilerleterek, devleti toplumsal nomos'un bulunduğu her şart altında, şu veya bu şekilde, taslak hâlinde ya da bir Leviathan kılığında karşımıza çıkan ontolojik bir oluş olarak gördüğümüzü savunduk. Hegel'le birlikte, devleti ve sivil toplumu birbirinden keskin hatlarla ayırmak yerine, aile, sivil toplum ve devlet üçlüsünün nesnel tin'in görünümüleri olduklarını, devlette nesnel tin'in doruğuna ulaştığını ileri sürüyoruz. Bu nedenle mutlak ve farklı kategoriler olarak sivil toplum ve devlet ayırımını reddediyoruz. Millet'in dinamiklerinin eninde sonunda yönetici akıl katında yansıyacağını, bizatihi en üst düzeyde bir yönetici akıl formuna dönüşeceğini iddia ediyoruz. Devlet, toplumun üstelik gücü tek meşru kullanma yetkisini de içerecek tarzda kendisinden üretebildiği genel otoritedir; toplumun kendine özgü genel bir diyaloga sahip olduğunun ispatıdır; toplumun onayladığı pratik akıldır. İşte bu yüzden "hak ettiğiniz biçimde yönetilirsiniz" veya "içinde yaşadığımız grup yaşantısındaki tinin örgütlenme biçimi demek olan devlet, sizin birey olarak ona mesafeniz ne olursa olsun sizin devletinizdir". "Ben", "biz" ve devletimiz, her birindeki değişme ve gelişmelerin diğerini etkilediği organik bir ilişki hâlinindedir.

Ne ki bizim devlete organikçi bakışımız, aynı zamanda kurulu düzene her zaman muhalif bir bakışı içinde taşıyan; özellikle nesnellik, ahlak ile siyaset, birey ve devlet arasındaki asla tamamen giderilemeyecek gerilimleri hesaba katan bir konum da arz etmektedir. Devlet, mutlak ve değişmez bir kategori değil tinin görünümünden biridir; toplumsal tin kendi dinamikleri ve muhalif akımları uyarınca değiştiğçe devlet de kendini değiştirmek zorundadır. Bu anlamda devletin var olan işleyişine yöneltilen eleştiri ve yapılan muhalefet, geleceğin daha gelişkin devletini minyatür olarak içinde taşımaktadır ve son tahlilde yararlıdır.

Bize göre ancak böyle bir Hegelci-organikçi bakışla devletin neliğini ve niteliğini anlama şansımız vardır. Devlete organikçi bakışın belli başlı diğer görüşlerden farkı konusunda ise özetle şunlar söylenebilir:

Ancak devleti olumlayan bir siyaset felsefesine sahip olan bakışımızla, devleti mutlaklaştıran ve her türlü eleştiriden muaf tutan etatist ve faşizan görüşleri karıştırmamak gerekir. Toplumla devlet arasındaki organik ilişkiyi ortadan kaldırarak, toplumu tamamen devletin hizmetine veren etatizmin bizim devleti her zaman toplumdaki ve toplumsal dinamiklerden giderek açıklamaya çalışan organikçi bakışımızla bir alakası yoktur; ilerleyen satırlarda bu daha açık biçimde görülecektir. Liberal ve radikal demokrat bakış açıları ise, özellikle bireysel özgürlükler ve

demokrasi açısından oldukça donanımlı bir eleştiri sunabilseler de, devletin neliğine ve niteliğine ilişkin, olguyu açıklayıcı olamayacaklardır. Anarko-liberal çizginin savunucuları, kendisini tutuklamaya gelen polisin “Seni kanun namına tutukluyorum.” sözüne “Ben de seni özgürlük namına tutukluyorum.” cevabını yapıştıran anarşist Duval’in sözünü alkışlarlar ve adaleti sağlayacak olanın “hukuk devleti” değil, haz ve özgürlükleri yüceltmek olduğunu söylerler. Ama onların bu tumturaklı ifadeleri, hazzın ve özgürlüklerin kaynaklarına inildiğinde, genetik ve toplumsal adaletsizlikler ve güç mücadelesinin eşitsiz karakterine gelindiğinde suskunlaşır. Marksistler, dünya konjonktürü, sınıflar mevzilenmesi ve devletin ideolojik aygıtları açısından oldukça ikna edici söylemlerine rağmen, devleti "egemen sınıfların baskı aygıtı" olarak değerlendiren formülasyona bağlı kaldıkları ölçüde şaşalayacaklar, hele hele sivil toplumcu olanları ellerinde işe yaramaz kavramlarıyla kalakalacaklardır. Sırf tapındıkları ekonominin önceliği hipotezine göre bile, Marksistlerin bu devlet tanımı saçma sapandır. Devleti, temsil ettiği bütünsel akıldan ve toplumdaki etik köklerinden sıyırdığımızda ortada, her biri, burjuvaziye gıpta eden, gündelik maişet derdiyle kıvranan memurlardan başka kimse kalmaz. Bu zavallı memurların nasıl olup da bir araya geldiklerini ve bu Leviathan'ı oluşturduklarını hiçbir güçlü teori açıklayamaz. Devlet, belki bazı yerlerde ve zamanlarda bir sınıfın baskı aygıtı olabilir ama hiçbir zaman bu gerçek, onun asıl varlık nedenini açıklayamaz. İslamcı olduğunu söyleyen aydınlar ise, bugüne kadar gerek liberal ve gerek Marksist devlet anlayışlarına ve “Türkiye Cumhuriyeti”ne yönelik eleştirilere “İslami” bir kılıf örtmekten başka bir şey dile getirmedi; gerçekliğe yalnızca Müslüman toplumun değil cemaatleşmelerin çıkarlarını koruyabilmek açısından yaklaştılar; bir devlet ve siyaset felsefesi geliştirmeye hor baktılar; görünüşte akidevi ilkelerden taviz vermeseler bile, son tahlilde siyaseti sadece hasımlar arasındaki çelişkiden yararlanmayı esas alan reel-politiğe indirgediler; haklılıklarını ve tarihsel miraslarını siyasete, düşünceye ve toplum projesine çeviremediler; sorunlara cevaplar üretme yerine zaman zaman modernliğin nimetlerinden yararlanmayı meşrulaştıran, zaman zaman da püriten anti-modernistler olma yolunu seçen oportünistler olarak gözüktüler. Bir zamanlar pek moda olan sudan ucuz "çok hukukluluk teorisi"ni ve şu meşhur "adil düzen"i şimdilerde kimsenin ağzına almaya yeltenmemesi ve hiç bunlar söylenmemiş gibi yapılması, reel-politiğin zorunluluklarından değil, inançların ortaklığının rehavetiyle kendilerinden geçen tembel zihinlilerin bir devlet felsefesi olmamasındandır.

Hegelci-organikçi devlet anlayışımız bir benzetmeyle daha iyi anlaşılacaktır.

Organik Devlet, Görünmeyen Devlettir

Devlete “organikçi” adını verdiğimiz bakışımız için en uygun metafor, “beden”dir. Beden sağlığının bilinebilen en iyi tanımlarından birisi, sağlıkta beden hissedilemeyen bir konumda olmasından kalkılarak yapılır. Hayatımızı yaşayıp giderken, yaşayan bir bedenimiz olduğunun ve ona ait çeşitli sistemlerin, organların, doku ve hücrelerin inanılmaz bir harmoniyle çalışmasının tümüyle bilincinde olduğumuz hâlde, bu çalışmayı hissedemeyiz. Zaten başka türlü olsaydı, örneğin kalbimizi her tıktağını ona dikkat kesilmeden hissediyor olsaydık, hayat dayanılmaz bir kabus olurdu. Bedenimizin çalışmasını, ancak bedensel sağlığımız bozulduğunda hissederiz ve aslında hastalık anlarında bu hissettiğimiz de, tam anlamıyla beden çalışması değil, beden bozuk çalışmasının yol açtığı semptomlardır; yani bedenimizi hissettiğimiz andan itibaren ortada bozuk çalışmaya bağlı semptomatik bir hissediş vardır. Nomos’u ancak düzen bozulduğunda hissederiz. Toplumsal nomos için de aynı hakikat geçerlidir; toplumsal düzenin idamesinden sorumlu olarak var olan ya da varlık nedeni toplumsal düzenin idamesi olan ve ancak bunu sağlayabildiği ölçüde meşruiyetini garanti edebilen devlet, hayatın içinde hissedilmeye, görülmeye başladığında, bu, toplum düzeninde işlerin yolunda gitmediğine delalet eden bir durumdur. Şu hâlde, en iyi devlet, görünmeyen devlettir. Devletin görünmemesi, oldukça basit fenomenolojik bir kavramdır ve yalnızca devletin toplum hayatında ve bireylerin hayatlarında varlığını hissettirmeden varolabilmesi anlamına gelmektedir. Görünmeyen devlet ile kast ettiğimiz, devletin toplumla arasındaki mesafeyi, organik bir ilişkinin gerektirdiği en asgari noktada tutup, toplumla birlikte güçlü bir kohezyon geliştirebilmesidir; ki bu kohezyonun tek bir biçimi olamaz her bir toplumsal formasyon, kendisine en uygun devlet yapısını ve kohezyon biçimini belirler. Devletin nasıl görünmez kılınacağına da her toplum ve tarihsel dönem için geçerli olabilecek bir şablonu bulunmamakta, tam tersine devletin görünmezliğinin ölçütleri, her toplum ve tarihsel dönem için değişik olabilmektedir.

Organikçi devlet anlayışımıza uygun olan bir görüş de, devletin varlığını mümkün ve meşru kılan niteliğinin zora dayalı otoriteryanizm değil, düzenini sağladığı toplumun bireylerinden aldığı bilinçli onay olduğudur. Nasıl bedensel varlığımızın bilincinde isek, aynı şekilde toplumsal hayatımızın düzeninden sorumlu bir aygıt olduğunun ve olması gerektiğinin de bilincindeyizdir; her şey bizim bilinçli onayımız çerçevesinde olup bitmektedir. Otoriteryanizm ve varlığını uzatmak için başvurduğu zor kullanma biçimleri ve ideolojik aygıtlar, görünmeyen devletin değil, görünür hâlde gelerek toplumla arasındaki makas açılmış ve meşruiyet krizine girmiş

bir devletin tezahürleridir. Bir suni solunum aygıtının ya da dializ makinesinin doğal bedene yabancı olması kadar, otoriteryanizm ve toplumuna uyguladığı baskılar da meşruiyetini toplumdaki görünmeyene devlete yabancıdır.

Böyle bakıldığında “derin devlet” denilen olgunun ne olduğunu da cevaplamak artık zor değildir. Her ne kadar bugün yayılmaya çalışılan anlayış, derin devleti otoriteryanizm ile bir tutmaya çalışsa da, devletin derinliğinin asıl ölçütü, toplumla arasındaki bağların gücüdür. Toplumuna güvenen ve meşruiyetini toplumdaki görünmeyene devlete, derin devlettir; devletine güvenen ve devletini onaylayan her bireysel bilinç, muhalif olanlar da dâhil olmak üzere, derin devletin bir parçasıdır.

Elbette devlet aygıtının biçimlenmesine ve işleyişine katkıda bulunan bireysel bilinçler arasında aydınların bilinci çok özel bir yer tutar; bizim devlete organikçi bakışımız aydınlarla ilgili olarak da aynı niteliğini korur. Bu nedenle devletin günümüzde karşılaşmış olduğu yeni meydan okumaya geçmeden önce, organik devletin işleyişinde temel bir rol üstlenmiş olan “aydın” sorununu ele almak ve “milletin organik aydını” adını verdiğimiz kategori üzerinde ayrıca durmak istiyoruz.

Aydın da Organik Olmalı

Elbette devlete böyle bir bakış, aydınlara da yepyeni bir bakışı getiriyor; daha doğrusu zorunlu kılıyor. Aydınlarla ilgili bu bakışımızı İtalyan Marksisti Antonio Gramsci'nin düşüncelerini bir yapı-bozumuna uğratarak anlatmayı deneyeceğiz.

Gramsci, Karl Marx'ın düşüncelerini birkaç yerden kırıp baş aşağı ederek, bilinen skolastik Marksizm'den bambaşka sonuçlara ulaşıyor; devlet-toplum ve aydınlar arasındaki ilişkilerde açıklayıcı gücü oldukça yüksek yepyeni bir teori ortaya çıkarıyordu. Gramsci, sınıf farklılıklarının dolayısıyla devlet ile sivil toplum arasındaki bir ayrımın bulunmadığı komünist topluma ait inancını koruması noktasında, kesinkes Marksisttir; bu bağlamda bizim onunla hiçbir alakamız olamaz. Fakat o, sınıfsız toplum hedefine nasıl ulaşılacağı konusunda öyle farklı bir teorik şema ortaya koyar ki, neredeyse Marksizmle hiçbir ilişkisi kalmaz. İşte bu nokta, bizi Gramsci ile sıkı bir şekilde bağlantılandıran noktadır.

Marx, sivil toplum anlayışını Hegel'den türetmektedir. Hegel'de sivil toplum, sefahatin, sefaletin, fiziki ve ahlaki bozulmanın hüküm sürdüğü ve bu yüzden mutlaka devlet gibi aşkın bir organizasyonun müdahalesine ihtiyaç duyan bir alandır. Marx, Hegel'i baş aşağı ederek, yani onun devlete verdiği önceliği sivil topluma vererek, sivil toplumu, toplumun yoğunlaşmış ve örgütlü gücü olan üst-

yapıdaki devleti düzenleyen ve şartlandıran maddi ilişkilerin bütünü'nün cereyan ettiği, ekonomik alt-yapı olarak kavramaktadır. Bilindiği üzere, buradan skolastik Marksizmin sınıf mücadelesini ve zora dayalı bir devrim yoluyla devletin yıkılmasını esas alan, Leninist devlet ve devrim anlayışları ortaya çıkmaktadır.

Gramsci'nin sivil toplum, devlet ve devrim konusundaki fikirlerinin ise, Marx'ın bu bakışıyla ilgisi, öyle kolayca kurulabilecek cinsten değildir. Çünkü Gramsci, sivil toplum anlayışını yine Hegel'den ama bu kez onun başka bir tezinden yola çıkarak oluşturmaktadır. Bu Hegelci tez, devletin ahlaki temellerinin sivil toplum içerisinde yerleşmiş olduğu tezidir. Gramsci, bu tezdten hareketle, sivil toplumun bir alt-yapı değil, üst-yapı oluşumu olduğunu ileri sürerek Marx'la taban tabana zıt bir sonuca varmaktadır. Üstelik o, bununla da yetinmeyerek, Marksist teoriyi en sağlam olduğu yerden, tam belinden kırmakta; alt-yapının belirleyici olduğu şeklindeki aforizmayı, şiddetle reddetmektedir. Gramsci'ye göre, bencilliğin ve hırsın alanı olan saf ekonomik alandan (yani alt-yapıdan), etik-siyasi alana (yani üst-yapıya) geçmek demek, objektif ve mecburi olandan, subjektif ve özgür olana geçmek demektir. Bir başka deyişle, üst-yapı, alt-yapının insanı baskı altına alan, eritip bitiren, pasifleştiren dışsal gücünün etkisinden kurtularak, yeni bir etik-siyasi biçim oluşturma imkânı sunan, bir inisiyatif kaynağıdır; dolayısıyla maddi şartları dönüştürebilen ve onun üzerinde belirleyici olan bir alandır.

Gramsci'de üst-yapı, alt-yapı karşısında belirleyici bir konumda bulunmakla birlikte, aslında kendi içerisinde birisi olumsuz, diğeri olumlu iki unsurdan meydana gelmektedir. Üst-yapıdaki olumsuz unsur, doğrudan egemenliğin, zorun ve tahakkümün aracı olan devlet (siyasi alan); olumlu unsur ise, rızaya dayalı hegemonik ilişkilerin alanı olan sivil toplumdur. Ekonomik alt-yapıda ve siyasi alanda burjuvazi, egemenliğini az çok tam olarak sağlayabilirken, sivil alanda her zaman siyasi, ahlaki ve fikri bir hegemonya kurması mümkün değildir. Gramsci'nin kavramlarıyla söyleyecek olursak, siyasi iktidarını meşrulaştırabilmek için, ideoloji vasıtasıyla, sivil toplum içerisinde yer alan kendisinin dışındaki sınıfları da peşine takabilecek ve onlarla bir tarihsel blok oluşturabilecek bir hegemonya peşinde koşan burjuvazi, bu amacına her zaman öyle kolay ulaşamaz. Çünkü sivil toplum, burjuvazinin iktidarını haklılaştırmaya yarayan ideolojilere yataklık ettiği kadar, muhalif kimselerin devletin tahakkümüne maruz kalsalar bile, yeni bir ideoloji, yeni bir tarihsel blok ve yeni bir tarih oluşturmak fırsatına sahip oldukları bir özgürlük alanıdır. Önemli olan, burjuva iktidarının hegemonyasının dayandığı ideolojiyi ve tarihsel bloku kırarak, sivil toplumun içerisinde diğer sınıfları da etkileyen yeni bir

dünya anlayışının ve yeni bir tarihsel blokun oluşturulması sayesinde, devlete ihtiyaç duymayacak bir siyasi ve sivil toplum kaynaşması meydana getirebilmektir.

Gramsci'ye göre, sivil toplum içerisindeki hegemonya mücadelesinin yani siyasi ve kültürel öncülük mücadelesinin ana motoru, yeni bir dünya anlayışının oluşturucuları ve yaygınlaştırıcıları olan organik aydınlardır. Yeni temsil eden bu organik aydınlara karşısında elbette kurulu düzenden yana olan, onun devamı için bilgi üreten burjuva aydınlar da bulunmaktadır. Sivil toplum içerisindeki bu mücadelenin sonucunda, yeni bir hayat biçimi filizlendikçe, siyasi toplum (devlet) geriletilmiş ve nihayet siyasi işlevlerini adım adım devredecek olduğu sivil toplum içerisinde eritilerek, kaybolup gitmiş olacaktır. Elbette bu sürece uygun bir biçimde ve oluşan yeni tarihsel blokun etkisiyle ekonomik alt-yapıda da sınıfsızlığa doğru giden dönüşümlerin olması kaçınılmazdır ve ayrıca devletin böylesi bir erime süreci için, mücadelenin dünyanın her yerinden devlet tahakkümünü söküp atacak boyutlarda evrenselleşmiş olması gerekmektedir.

Bizim organikçi devlet anlayışımız, devlet ile millet arasında rızaya dayalı organik bir bağ olduğunu ileri sürer. Milletten kendine ait karakteristikleri, devletin karakteristiklerine taşıyabilmek için Gramsci'nin yukarıda özetini sunduğumuz teorisinde olduğu gibi, organik aydınlara gereksinim vardır. "Milletin organik aydınları" adını verdiğimiz bu aydınlar, bilginin modern dünyadaki üretimi ve işlevleri göz önünde bulundurulduğunda, milletin kendisini, kendi dünya görüşünü entelektüel ve siyasi bakımdan en üst düzeyde üretmesidir. Milletten organik aydını kategorisi ile kast edilen, nasıl derin devlet tek tek kimselere karşılık gelmiyorsa, bir grup entelektüel kimse değildir; aydınlarda bulunan ve millette somutlaşan geleneğe karşılık gelen yanlar, aydınlara organik yanını oluşturur. Milletle organik bağlantıları olan aydınlara düşünce dünyasında açtıkları ufukların devletin yönetici elitleri katında alınılması sayesinde, milletle devlet arasındaki suni duvarlar kaldırılacak, aradaki mesafeyi gideren, görünmezliği sağlayan ince bir tül çekilmiş olacaktır.

Kimilerine milletin organik aydını kavramıyla birlikte, aydın kavramına yüklediğimiz siyasi işlevler çok yadırgatıcı gelebilir. Kanaatimizce bu yadırgamanın temelinde de aydının bugüne dek millettan kopuk, yabancılaşmış tanımına aşinalık bulunmaktadır. Sanki doğal olanın aydının milletin ihtiyaç ve taleplerinden apayrı bir bilgi tecessüsü peşinde koşması olduğu düşünülmekte ya da aydının millette ilgisinin ancak ve ancak entelektüel gündemin egemen söylemleri icabınca olması gerektiğine inanılmaktadır. Egemen entelektüel ajandada ne yapacağımıza dair talimatlar vardır zaten. Yapmanız gereken yalnızca, milleti küçümsemek, aydın

olmanın ilk şartı olarak, sıradanlığın yapış yapışlığından, ortalama insanın, yığınların düşüncelerindeki ve yaşama tarzlarındaki sefalete kapılmamanın erdemlerinden söz etmektir.

Bizim bahsettiğimiz aydının, varlığını esasen entelektüel bir mecrada ifadelendirmek dışında, asla ve kat'a bunlarla bir ilişkisi yoktur. Millet'in organik aydını, kendi düşünce ufkunu besleyen kültürel-tarihsel bağlamın ürünü olduğunun farkındadır ve bu yüzden kendisini onun bir parçası olarak algılamaktadır; bilginin iktidar için bir araç değil, varlığı aydınlatan bir ışık olduğunun, içinde yaşadığı geleneği anlamadan kendisini anlamamanın imkânsızlığının bilinci içerisinde, geleneğin ihyasına (yaratıcı bir biçimde yenilenmesine) yönelik çabalarını, varoluşsal bir kaygıyla sürdürmektedir. Geleneğin tarafını tutan millet'in organik aydınının bu tarafgirliği, ideolojik değil ontolojik bir tarafgirliktir; gelenek onun varlığa bakışının şekillendiği rahimdir. Millet'in organik aydınının tarafgirliği, onun diğer geleneklere düşman olmasını gerektirmez; onlarla diyalojik bir temastan, onlardan öğrenerek geleneğin (kendisinin) ufkunu genişletmekten yanadır; bu yüzden geleneğe karşı nispi bir mesafe koyarak eleştirel olmayı da elden bırakmaz. Millet'in organik aydını, bu nitelikleriyle tam da siyasi bir uğraşın içindedir; çünkü tüm faaliyetlerinin odaklandığı daha iyi anlama çabası, daha iyi bir dünya arayışından başka bir kapıya çıkmamaktadır.

Bizim bakışımıza göre aydın, devletin nesnel tindeki karşılığının entelektüel bireyin öznel tinindeki işlevidir. Yani o, düşüncelerini genelin çıkarları ve bireyin (ve bir birey olarak kendisinin) özgürlüğü için sürdüren kimsedir. Aydın, düşünme faaliyetini varlığı anlamak için sürdüren düşünürden, maddi ilişkilerin belirlenimlerini keşfetmeye çalışan bilimciden farklı bir kimsedir; o, daha ziyade siyasetçiye yakındır; siyasetçinin pratik akılla yaptığını teorik akılla yapan kişidir. Aydın, bir topluluk tininin, entelektüel düzeydeki en yüksek ve bireysel formudur. Bu anlamda, herhangi bir sınıfın organik aydını olmak mümkün fakat gelip geçici bir durumdur; aslolan "millet'in organik aydını"nın konumudur. Çünkü "millet'in organik aydını", bir grup-varlık olarak kendisini yani kendi varlığının "orada"sını doğuran tarihsel ve kültürel şartları ve dolayısıyla yaşadığı dünyayı anlamaya ve değiştirmeye çabalamaktır.

Devlete Karşı Sermaye

Hegel, yukarıda özetini sunduğumuz devlet felsefesi, tümüyle bunlardan ibaret değildir. O, kendi zamanının Hıristiyan-Cermen devletini (Prusya) -kimilerine

göre Napolyon Fransa'sını- tinin kendisini açmasının son evresi olarak görmektedir. Hegel'e göre, tinin kendini açma sürecinin ilerlemesiyle Hıristiyan-Cermen devletinin gücü ve bu devletin hukuku altında özgürce yaşayan bireylerin sayısı da artacak, sonuçta aynı anda hem insanın özgürleşmesi hem de Hıristiyan-Cermen devletinin mutlak egemenliği sağlanmış olacak, "Tanrısal akıl" tarih ve kültür içindeki özgürleşmesini tamamlayarak, ilk hâline dönecek, böylece tarihin sonuna gelinmiş olacaktır.

Elbette pratik siyasete ilgi duyan birçok düşünür gibi Hegel de bu tespitlerinde yanılmıştır; ne Prusya ne de Napolyon Fransa'sı tarihin sonunu getirebilecek bir atılım yapabilmıştır. Biz Hegel'in "Tarihin Sonu" tezinin onun siyaset felsefesinin esasını oluşturmadığını, ihmal edilebileceğini düşünüyoruz. Ama nedense şimdilerde bu teze Fukuyama, ABD ve onun yenedünya düzeni adına sıkıca sarılmıştır. Fukuyama gibileri, modernliğin temsilci filozofu olan Hegel'in "Tarihin Sonu" tezinin doğru olduğunu, Hegel'in yalnızca zamanlama hatası yaptığını düşünmektedirler. Hegel, "Tarihin Sonu" kehaneti doğrudur; fakat onun sandığı gibi Protestan Prusya monarşisinde değil de biraz gecikerek Amerikancı liberalizmin egemenliği altında şimdilerde gerçekleşecektir bu kehanet. Huntington gibileri ise, Hıristiyan modern medeniyetin galebesine kesin olarak hükmedilebilmesi ve tarihin sonuna giden yolda, son düzenlemelerin yapılabilmesi için Hıristiyanlığı diğer medeniyet temsilcilerine karşı birliğe davet etmektedir.

Gerçekten de Hegel'in "Tarihin Sonu" tezindeki "hukuk devleti" ile Fukuyama'nın ileri sürdüğü Amerikan liberal demokrasisi arasındaki benzerliği ve liberal demokrasinin dünya ölçeğindeki başarısını görmemek mümkün değildir. Ama bu benzerlik Fukuyama'nın ütopyasının oldukça sorunlu yanlarını ortadan kaldırmaz. Fukuyama, ABD'nin önderliğindeki liberal demokrat dünya idealinin dorukta olduğu bu noktada tarihi dondurmak istemekte, böylece Amerikan liberal demokrasisinin (imparatorluğunun) hükümranlığını sonsuza kadar garanti altına almayı düşünmektedir. Ama bize göre Fukuyama, bu tespitleri, Hegel'in "Tarihin Sonu" tezine sığınarak ama aynı zamanda bazı gerçekleri gözlerden saklayarak, daha doğrusu görmezden gelerek yapmaktadır.

Hegel'in ve tilmizi Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" tezine elbette katılmıyoruz ama bir tin, bir töz olarak devleti savunma konusunda onlarla benzeşiyoruz. Bu nedenle, Hegel'in sisteminden "Tarihin Sonu" tezinin atılması ve onun devlet felsefesinin son dönemde ortaya çıkan yeni gelişmelere göre onarılması gerektiğini savunuyoruz. Şimdi, "Tarihin Sonu" fantazmının coşkısına kapılarak Fukuyama'nın görmezden geldiği, son dönemde ortaya çıkan bazı gelişmeleri ortaya

koyarak, organikçi devlet anlayışının günümüzde nasıl ele alınması gerektiği üzerinde duracağız. Organikçi devlet anlayışının net bir biçimde yeniden ortaya konulmasını gerektiren söz konusu bu gelişmeler, sermaye sınıfının devlet karşısında aldığı yeni pozisyonla ilgilidir.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan modern dönemin uluslararası ilişkilerini Batılı modern ulus-devletlerin etkinlik alanlarını genişletme ve diğerlerini alt ederek tek başına dünya devleti olma mücadelesinin yansımaları şeklinde okumak mümkündür. Ancak dünya, İkinci Savaş sonrası yıllarda, bir yandan ABD'nin bu mücadelede hayli öne geçmesinin yanı sıra yepyeni bir gelişmeye de sahne olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllar, sermayenin uluslararasılaşmasının inanılmaz boyutlara vardığı, uluslararası finans kapital oligarşisinin modern ulus-devletlerden ayrı bir güç olarak, dünya yönetiminde ve tek tek ülkelerin siyasetinde büyük bir söz sahibi olduğu yıllardır. Enformasyon teknolojilerinin dev atılımlar yaptığı ve artık bir köye dönmüşen bu dünyada, Hegel'in hesap edemediği, Leninist emperyalizm teorisinin açıklayamadığı gelişme, şu adına övgüler düzülen "globalleşme"dir. Hegel'in hesap edemediği diyoruz çünkü globalleşme ile birlikte ulus-devletlerin karşısına onlardan çok daha esnek ve hızlı hareket edebilen finans kapital örgütleri ve onların ortak aklı çıkmıştır; artık bütünselliğin tek düşünücüsü ulus-devletler değildir. Leninist emperyalizm teorisinin açıklayamadığı diyoruz çünkü bu teorilerde ulus-devletler zaten finans kapitalin aygıtları olarak yer almaktadır ve bu teorilere göre, her iki dünya savaşı da finans kapitalin kendi iç çelişkilerinden kaynaklanan paylaşım savaşlarıdır ve bu teorilerle savaşlar sırasındaki ittifakları hele hele dünün sosyalist dünyasında olup bitenleri anlamaya imkân yoktur.

Gerçek şu ki, kimilerine göre başlangıcı 16. yüzyıla, kimilerine göre tarihin ilk dönemlerine kadar uzanan kapitalizm, doğası gereği yerellikle ve ulus-devletlerle değil, dünya ekonomisiyle ilgili bir şeydi; belki tarihte ilk kez Kartaca'da kendisini sınırlı bürokratik bir toplum yönetimi olarak örgütleyebilmiş ama sonradan hep tek tek devletlere boyun eğmek zorunda kalmış olan bu sermaye gücü, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası özlemlerini ulus-devletlerin sınırlarının ötesine taşıyarak, dünyaya biçim verebilecek bir düzeye ulaştı. O güne kadar kendini hep "ulusal" olarak sunagelmiş ve ulus-devletlerle karşılıklı bir payanda etkileşimi sürdürmeyi yeğlemiş olan sermaye, artık ulus-devletlerin toplumun biricik aklı olarak tek tek uluslara nizam verme arzusunu kendisine rakip olarak görmeye ve bunu açıkça deklere etmeye başladı. Fukuyama'nın Hegelci "Tarihin Sonu" teorisini sevmeyen, liberal demokrasiyi, o ABD bile olsa, bir ulus-devletin inhisarına bırakmak

istemeyen ve yeni dünya düzeninden tatmin olmayan aydınların ortaya çıkmasının maddi temeli bu gelişmedir. Finans kapital oligarşisinin organik aydınları, Fukuyama'nın devletine karşı şimdi sivil toplum şampiyonluğu yapmaktadırlar; artık devletin arkasına gizlenme gereği duymamakta, hatta devlete karşı, zamanında ilk kez Marx'ın bir imkân olarak işaret ettiği "Dünya Tüccarlar Cumhuriyeti" adına açıkça tavır alma yolunu seçmektedirler.

Kapitalizmin ortaya çıkışı sırasında soylular ve din adamlarından sonra "üçüncü sınıf" olarak tarih sahnesine çıktığında, toplumu feodal devlete karşı bir "sivil toplum" olarak örgütlenme becerisi gösteren ve siyasi alanı ekonomik alandan ayıran yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmasına önderlik eden burjuvazi, bugün "ulus-devlet"lere karşı yeni bir mücadele başlatmıştır. Bu mücadelede tıpkı Marx'ın gibi amaçları ve kaynakları ne olursa olsun devletin sivil toplum lehine ilgasını öngören tüm hareketler, düşüncedeki dağımlığı kronikleştirmekten başka bir işe yaramayan post-modern teoriler, tekelci burjuvazinin ittifaklarıdır. Bu yüzden Charles Taylor gibi birçok-kültürcülük teorisyeni, sivil toplumun cisimleşmiş şekli olarak görülen Batılı toplumlardaki mevcut durumu bile yeterli bulmamakta, bu toplumlardaki manzarayı, devletle sivil toplumun iç içe geçmesi hâli, sivil toplumun önemli kurumlarının hükümetin resmî planlamasıyla bütünleşerek Locke ve Rousseau'nun sözleşmecî modellerine ihanet eden korporatizm tehdidi olarak algılamaktadır. Yalnızca Taylor gibi çok-kültürcülerin değil globalleşmecî, sivil toplumcu, bireyci, anti-Hegelci yeni liberal tezlerin ve egemen sınıfları değil de ulus-devletleri hedef olarak gösteren toplumsal ve siyasi hareketlerin arkasında, sermayenin uluslararasılaştığı, burjuvazinin tekelleştiği ve dünya ölçeğinde "ulus-devlet"lere karşı kendi rasyonalitesini oluşturan örgütlenmelere sahip olduğu bugünün tarihsel ve sosyolojik gerçeği durmaktadır.

Globalleşme süreci ve bu sürecin en etkin aktörü olan uluslararası finans kapital örgütleri, bütün dünyadaki dengeleri alt-üst etmiştir; özellikle önceleri devletlerarası güç ilişkilerine göre, konjonktürdeki konumlarını nispeten kolayca belirleyebilen Üçüncü Dünya'daki devletler ve siyasi aktörler, ne yapacaklarını bilemez bir hâle düşmüştür. Bizim de Anthony Giddens ile birlikte "radikal modernlik" olarak kavramaya meyilli olduğumuz post-modernizm ile ilgili tartışmalar, tam da bu döneme tekabül etmektedir. "Bilgi toplumu" mahlasıyla arzu endam eden bu dönemde, gerçekte, enformasyon teknolojileri sayesinde kitlelerin hayal güçleri bile, burjuva tüketimin unsurları hâline dönüşmüştür; ulusal kalkınmacılık anlayışı iflas etmiştir; yalnızca sosyalist dünya çökmemiş, en güçlü olanları da dahil olmak üzere bütün ulus-devletler ve milliyetçi ideolojiler ağır

yaralar almıştır. "Çok-kültürcülük", bu yeni dünya düzeninin adeta, parolası gibidir; çok-kültürcülük ve liberal anti-etatizm, uluslararası finans kapitalin resmî ideolojisi durumuna yükselmiştir. Tek evrensel değer, para ve daha çok tüketimdir. Bütün dünyada finans kapital örgütleri ile ulus-devletlerin yönetici akılları arasında gizliden gizliye kıran kırana bir savaş sürmektedir. Zira ulus-devletleri yöneten akıl, baştan kendi lehine gibi gördüğü bu gelişmeden, sermayenin kendisine ihanetinden rahatsızdır; finans kapitalin dizgin tutmaz kazanma hırsı nedeniyle en gelişmiş ülkelerde bile, ciddi toplumsal huzursuzluklar meydana gelmektedir.

Ancak 11 Eylül ile birlikte bu süreci kökünden değiştirecek yeni bir olgu ortaya çıkmıştır. 11 Eylül Milat'ından sonra bu süreç, ulus-devletler lehine yepyeni bir döneme girmiştir. Artık finans kapital oligarşisi, çok-kültürcülük ve anti-etatizm söylemleriyle öyle dünyanın her yerinde eskiden olduğu gibi kolayca at süremeyecek gibi görünmektedir. Ulus-devlet aklıyla finans kapital oligarşisinin aklı arasındaki "kıran kırana" savaş, şimdi ulus-devlet lehine bambaşka bir çehreye bürünmüştür.

Oligarşiden Değil Devletten Yana Olmak

İşte yazının başında Hegelci-organikçi devlet anlayışını ele alarak bu konudaki felsefi tavrımızı ve tarafımızı baştan belirlememiz, sözünü ettiğimiz bu son dönemdeki sürecin analizine dayanmaktadır. Devleti asla milletten ayrı düşünmeyen, toplumun ortak aklı ve toplumsal nesnel tin olarak gören organikçi bakışımıza göre, günümüz dünyasında finans kapital oligarşisi tarafından demokratlık ve liberallik gibi kirletilmiş kavramlarını yeniden içeriklendirmek zorundayız. Milletin organik aydını olma misyonu bizi böyle bir görevle karşı karşıya bırakmaktadır.

İnsanlığın beklediği yeni dünya, tarihin tinselliğini, insanın grup-varlığını, milleti ve devleti reddederek kurulamaz. Batı modernliği, böyle bir sevdaya kapıldığı için devrimci barutunu tüketmiş, post-modern kaosa sürüklenmiştir. Her ne kadar bugün savunulamaz görüntüler sergilese, olgunluktan ve ideal olandan çok uzak olsa da, tarihin tinselliğini, insanın grup-varlığını, milleti ve devleti savunan değerler, Batı-dışı dünyadadır; kendi aydınları tarafından keşfedilmeyi ve tıpkı Batılı değerler gibi restore edilmeyi beklemektedirler.

Bizim demokratlığımız, finans kapital oligarşisinin dünyaya yeni bir düzen verme çabasını kabullenerek, toplumları sermayenin kazanma hırsına terk etmekten yana değildir. Demokrat olmak, ekonomik konumları ne olursa olsun bütün vatandaşları, karşısında gerçekten eşit oldukları bir hukuka ve tarafsız-meşru bir güç kullanma hakkına sahip bulunan bir devleti, toplumsal tinin vazgeçilmez bir üst ifadesi

olarak benimsemek demektir. Bizim için liberal olmak ise, devlet ve sermaye örgütleri de dahil olmak üzere, nereden gelirse gelsin zulme karşı olmak, bireysel özgürlüğü ve onu düşüncede, davranışta ve pazarda var kılabilecek vasatı üstün tutmakla eş anlamlı ve sınırlıdır. Liberal olmak, bazı bireylerin kendini gerçekleştirme potansiyelleri adına ekonomik gücü ele geçirmelerine ve diğerlerinin yerine "Nasıl bir hayat?" sorusuna cevap verme hakkına sahip olmalarına imkân veren bir tavır alış olarak ele alınırsa, aslında liberal ütopyanın ilkelerine daha baştan ters düşen yeni tür bir despotizmin ideolojisini savunmaktan başka bir şey yapılmış olmayacaktır. Liberal olmak, çocukların alacakları eğitim, sağlık vb. hizmetlerdeki eşitsizlikleri mazur göstermenin ve hatta onaylamanın adı olamaz; bunda diretenler "liberal faşist" nitelemesini hak ederler.

Devletten yana tavır belirlemiş olan bir siyaset felsefesine sahip olmakla, yeni liberal ve post-modern siyaset teorilerine karşı, ulus-devletlerin eski dünyasından yana tavır koymuş, gözlerimizi dünyadaki gelişmelere kapamış da olmuyoruz. Elbette devlet, modernleşmenin ve ekonomik gelişmenin biricik faili değildir. Bizim söylemek istediğimiz yalnızca, bugün ulus-devletlere karşı sürdürülen sivil toplumcu, liberal, çok-kültürcü vs. kampanyanın arkasında esasen, "adil bir dünya" taleplerini hiçe sayan, dünya nüfusunun çok büyük kesimini insanlık ailesinden çıkmaya zorlayan sermayenin uluslararası gücünün bulunduğuudur.

Devleti savunan bir siyaset felsefesinden yana olmak, insanlığın asırlar alan ve yığınla acıya mal olan ve ortak geleceğimize kazınmış insan hakları ve özgürlük gibi kavramlarından vazgeçmemizi, devletçi berbat-kötü uygulamaları savunmamızı da gerektirmiyor. Tam tersine birilerinin çıkarları adına başkalarına muhtemel zulmetme biçimlerini engellemek istiyorsak insanlığın ortak mirasına elindeki sermaye gücüne dayanarak ve sınıfsal çıkarları adına çöreklenmeye çalışan burjuvaziye böyle bir fırsat vermememiz gerekmektedir. Bugün ihtiyaç duyulan, devletin zevali değil, daha adil ve hukuka dayalı, daha sınıflar ve zümreler üstü, kendi bürokrasisini en aza indirgeyecek ve öz-denetim altında tutacak, bu nedenle eskisinden çok daha güçlü bir devlettir. Aksi takdirde devletçi uygulamaları gerekçe göstererek ve burjuva sınıfının çıkarları peşinde sürüklenerek, ortada genelin çıkarlarını savunacak bir bütünsel aklın kalmaması için uğraşmak, bir gün zayıfları ve mazlumları savunacak tek bir yol ve yöntemin bulunmadığı, demokrasi adına, burjuvazinin teknomedyatik egemenliğinden başka bir güç aygıtının olmadığı bir uluslararası sistem için çalışmaktan başka bir anlam taşımayacaktır.

Bugün gelinen noktada, kaliteli ürün eldesinde ve yeni istihdam alanları oluşturulmasında serbest piyasanın ve toplumun yaratıcı potansiyellerinin rolünü,

devletin ekonomik alandan bütünüyle geri çekilmesi gerektiği kabul edilmelidir; ama bu kabul ediş, burjuvaziye yönetici sınıf olarak güvenmemizi, toplumu burjuvazinin güçlü kollarına teslim etmemizin şart olduğunu düşünmemizi gerektirmez. Üretim ilişkilerinin yürürlükteki biçimleri ve üretici güçlerin gelişmişlik düzeyleri, devletin ekonomi alanında tüm yetkiyi vatandaşlarına devrederek onlarla üretim alanında bir rekabet ilişkisine girmemesini, mümkün olduğunca teşvik, subvansiyon ve gümrük indirimi gibi yollara başvurmamasını (başvurduğunda bunun genelin çıkarlarına uygun olmasını ve kamuoyunu ikna koşuluyla yapılmasını) zorunlu kılıyor. Ancak devletin üretimden geri çekilmesini ve serbest piyasa savunusunu, işsizlik, yoksullaşma, sosyal yardım gerekliliği, çevreye zarar verilmesi gibi kimi durumlarda seyirci kalması olarak kavramamak, toplumsal kazancın adil dağıtımında ve çevrenin korunmasında devlete birincil rol düştüğünü anlamak gerekiyor. Devletin önceki uygulamalardan farklı olarak, eğitim ve sağlık gibi alanlarda vatandaş inisiyatiflerini ön plana alması, zorlayıcı değil, rehber ve denetleyici bir konum üstlenmesi, artık şarttır.

Milletin dinamiklerinin, vatandaşların bireysel potansiyellerinin bir an evvel ortaya çıkmasını kolaylaştıran, özgürlükçü ve demokratik bir siyasetten yanayız ve milletin en yüksek zihinsel ürünü olan organik aydınlarını bu siyasetin gerçek temsilcileri olarak düşünüyoruz. Bize göre, içinde doğup "insan" olduğumuz, bizi biz yapan geleneğimizi ve bu geleneğin evrensellik iddialarını, insanlığa sunacağı muştuyu, menzili maksuduna erdirmek için başkaca bir yol yoktur. Milletin iradesi (toplumsal nesnel tin), eninde sonunda iktidara bütünüyle yerleşecek, bu topraklardan, Varlık'ın buradaki yankısından dünyaya ulaştırmaya değer bir mesaj olup olmadığı, işte o zaman kendisini gerçekten apaçık biçimde belli edecektir. Burasını sahip olmadıklarından ötürü sürekli aşağılayan ya da sahip olduklarından ötürü göklere çıkaran anlayışları terk etmeliyiz. Varlığın buradasını, burada olanı nasıl olur da insanlığın ortak idealleri için en elverişli hâle getirebiliriz; burası insanlığın geleceği için nasıl bir imkânlar potansiyeline sahiptir? Bunları gerçekten düşünmeye başlamalıyız. Bunları gerçekten düşünmeye başladığımızda ayakları yere basan bir jeo-strateji için sağlam bir kalkış noktası da elde etmiş olacağız.

Kaynaklar

- *Hegel, G.W.F.. Bu yazıdaki alıntılar, Tülin Bumin'in Kabalcı Yayınları'ndan çıkan, 1993 tarihli "Hegeli Okumak" kitabından yapılmıştır
- Hyppolite, J. (2010). *Marx ve hegel üzerine çalışmalar*. (D. B. Kılınç, Çev.).Ankara: Doğu Batı yayınları.
- Iltting, K.H. (1984). Hegel's conception of state and Marx early critique. In Z.A. Pelczynski, (Ed.) *The state & civil society studies in Hegel's political philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.